Horváth Péter

Olvastuk

jegyzetek egy régi, egy nemrégi és egy viszonylag új könyvről

Bari Károly: Holtak arca fölé

Ne menj ki

Ablakomba csontsovány holdat állítottál,
fehéren mászott tátongó falakon, a fák
árnyékán megakadt, ott lóg az ágakon,
késő van,
ne menj ki a rétre, baj mindig akad;
fölhasítják lábad virág-agyarak;
véres lesz a fű, véres az iszap,
halálra gázol
a dübörgő erdők csordája, megszúrkálnak
az eszelősen susogó szikra-füvek,
meggyújtják hajad kódorgó tüzek,
harapnak vad kutyák, téged,
aki hajnalokat szülsz nekem,
és akkor nem tudja meg senki, hogy
ablakomba csontsovány holdat állítottál.

A verset egy tizennyolc esztendős cigányfiú írta, talán a szülőfalujában, Bükkaranyoson. Vékonyka verseskötetben jelent meg 1971-ben a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában, *Holtak arca fölé* címmel. A kötet szerkesztője a rigorózusan szigorú kritikus és irodalomtörténész Domokos Mátyás volt.

A költőt Bari Károlynak hívják.

Azt hiszitek

Azt hiszitek, hogy csak én
ácsorgok fényért, szeretetért
a város kapuja előtt,
én korbácsolom a ziháló szél
hátát átkaimmal és üvöltöm az égig
kivetettségem siralmait:
tizenhat évem nem elég
arra, hogy befogadjatok,
nem elég arra, hogy fejemről letépjétek
a megaláztatás pókhálóit?

Sokan várjuk a kapukon kívül,
hogy bizalmatok rézkrajcárjaival
megajándékozzatok!

Több mint fél évszázad távolából szólítanak meg ma újból a versek, s most jobban fájdítanak és szégyenítenek, mint amikor először ütöttek szívgödrön, hogy attól fogva másként vegyem a levegőt, mint annak előtte. Micsoda mélységből kiáltanak a költemények a mérhetetlen magasba, siket fülek közt átsüvítve téren és időn. S mi változott? A mélység mélyebb lett, a magas érinthetetlen, mint a sokak számára még ma is elérhetetlen föld.

*

„Csak az ember olvas." Azt hiszem, Márai Sándor mondta vagy írta le ezt a szép mondatot. Hozzá tehetnénk: „Csak az ember ír."

Bari Károly: Holtak arca fölé
Magvető Könyvkiadó 1970.

Vámos Miklós: Igen

élni, olvasni, írni

Az írói tevékenység okairól szűkszavúan, mikéntjéről azonban gazdagon tudósít karcsú kötetében a közkedvelt szerző. Olvasásra ajánlom ezt a könyvet mindazoknak, akik kíváncsiak az írói műhelytitkokra, netán kacérkodnak a gondolattal, hogy egyszer majd maguk is tollat „ragadjanak", vagy a számítógépük klaviatúrája fölé görnyedve szaporítsák az írói művek reménytelenül végtelen sorát.

Hogy miért?

Mármint hogy miért érzi múlhatatlan szükségét valaki annak, hogy gondolatait, benyomásait, tapasztalatait, érzéseit, netán a világról alkotott véleményét prózai sorokba rendezve másokkal megossza?

A kötet alcímét adó írásában Vámos erről is *mesél*.

„Mindig írónak készültem. Nem tudom, miért. Így születtem. Már akkor író akartam lenni, amikor meg nem tudtam írni. Fejben fabrikáltam néhány soros verseket, rövidke történeteket."

Azt írja, már négyévesen megtanulta a betűket. Kevéssel ezután elbóklászott hazulról, betévedt egy templomba. Tetszett neki az oltáraszta-

lon felejtett hatalmas misekönyv, de megrémítette a keresztre szögezett meztelen férfi látványa. Aztán kibetűzte az odaszögezett ember talpa alatt a négybetűs feliratot.

IRNI

„Az ékezethibán átsiklottam. Természetesnek véltem, hogy éppen ezt írták a vaskos könyv fölé. (Talán ha azt olvasom: SIRNI, alanyi költő lesz belőlem.) Világos: *írni* kell. És persze olvasni. Legyen meg az ő akarata."

Ez a pofátlan hazugság Vámos egyik legszebb írói mozdulata.

Irigylem érte.

Irigylem azért is, mert olvasott író. Sokat olvasott, és őt is sokan olvassák. Pár nappal ezelőtt volt szerzői estje a budaörsi Latinovits Színházban. Pótszékes teltház előtt mesélt magáról, könyveiről. Beszélt többek közt arról, hogy a „vastaps" keleteurópai képződmény, a nyugati világ színházaiban a közönség nem tapsol ütemre. Ez csak mifelénk szokás, amit felmenőink a személyi kultusz éveiben tették magukévá, kötelező lelkesedésük bizonyítékaként. Másfél órát mesélt, finom öniróniával, szerényen dicsekedve, rokonszenvesen. Élvezettel hallgattuk. Miután befejezte, percekig tartó vastapssal ünnepeltük. Megveszekedetten irigyeltem megérdemelt sikerét. Ami pedig ezután történt, az már a sárga irigység árulkodó színét festette sápadt arcomra. Vámos a színház előcsarnokban dedikált. Legalább nyolcvanan sorakoztak az aláírásáért! Kimentem az utcára, hogy elszívjak egy cigarettát. Három szálat is elpöfékeltem, mire sikerült sárgaságomat levedlenem.

Utolsó előtti olvasóként járultam elé.

– Á! Kolléga úr! – pillantott rám, némi meglepetéssel.

Átnyújtottam neki a pár nappal előbb vásárolt, és szinte egyszuszra elolvasott kötetet. Abból tudtam, hogy zöld tintával szeret írni, mint Kosztolányi Dezső.

Lila betűk kanyarodtak elő a tollhegye alól.

– Mi történt? – vigyorogtam. – Hát mégse zöld tintát használsz?

– Nemrég elromlott ez a kedves töltőtollam – felelte. – A tollak mestere azt mondta, a zöld tinta összetétele megváltozott, az tette tönkre a tollhegyet. Ő javasolta a lilát.

Csak az autómban néztem meg, mit írt nekem.

Péternek, szívvel, lélekkel: Vámos Miklós.

Mi mást tehetnék ezután, minthogy irigy szívvel és lélekkel ajánljam olvasásra az IGEN című kötetét.

Vámos Miklós: Igen
Athenaeum Kiadó, 2021.

Gyermek- és kamaszkoromban, de még fiatal felnőttként is imádtam olvasni. Andresen és Grimm mesékkel kezdtem, aztán Cooperen, Verne Gyulán, Gárdonyin és Jókain át eljutottam a nagy amerikaiakig, de közben faltam Rejtő Jenő, Mark Twain és Victor Hugo regényeit, aztán néhány Dosztojevszkijt, mindent Salingert és az összes Camus-t olvasva jöttem rá, hogy az irodalmi élmény jóval többet jelent még annál a csudánál is, hogy félig mások, félig a magam szemével lássak olyan dolgokat, amiket a könyvek nélkül sosem láthattam volna.

Fiatal íróként a hetvenes években ifjú pályatársaim minden megjelent sorát elolvastam. És idősebb „kartársaim" műveit is. Rajongtam Mándy Iványért, Mészöly Miklós korai műveiért, bibliám lett Ottlik nagyregénye, az Iskola.

Aztán valahogy csökkent az olvasói étvágyam. Manapság a magam kedvére ritkán olvasok mást, mint amire kenyérkereső foglalkozásom kényszerít. Dramaturgja vagyok a szeretett Kolibri Színháznak, jobbára rosszul megírt, vagy gyatrán fordított mesekönyveket kell átlapoznom, önjelölt színi szerzők gyengéit bogarászom hivatalból, s ha nagynéha ígéretes munkára bukkanok, hetekig jó kedvem lesz. Nagyon tudok örülni mások tehetségének. Hangjáték szerkesztő-rendezőként is olvasásra vagyok ítélve, mégpedig szigorú, *figyelmes* olvasásra. Ha ilyenkor mégis magával ragad az olvasott anyag, megint úgy érzem, érdemes olvasni, és talán írni is.

Száraz Miklós György: Azok a bitang nyarak

Tíz elbeszélést tartalmaz a könyv. Mindegyikben van történet, legtöbbjük torokszorító. Halálra gyalázott cigánylány, agyonvert öregember, megerőszakolt bolond lány, gyerekverő rendőrnyomozó és nehéz léptű tanyasi számkivetettek tűnnek fel a pestközeli nagyfalu örök nyárba öltöztetett utcáin – egy kamaszodó fiúgyerek eszmélésének helyszínén.

A hetvenes évek derekán-végén járunk. Ezt a lyukakkal teli időt kutatja az írói emlékezet. Miért éppen ezek az alakok és ezek a történetek bukkannak fel az emlékek labirintusából? Mit kellene megértenünk általuk? Hogy miként veszítettük el az ártatlanságunkat? Hogy valójában egyikünk se tehet semmiről? Hogy – akarva-akaratlanul – az idő féregjáratain előszüremkedő múlt határoz meg minket, ezért kellene megértenünk, hogy milyen törvény szerint fonódnak, tekeregnek az idő kisebb-nagyobb tragédiákhoz vezető ösvényei?

Miért romlik el minden, aminek nem volna szabad elromlania?

Vakítóan tűz a nap.

Mindez szabatos, pontos prózában, láttató erővel elmesélve.

Olvasása közben nem csak azért éreztem magam időnként megint kamasznak, mert úgy olvastam a könyvet, ahogy akkoriban mindent, lázas kíváncsisággal és örömmel: lehet, hogy ócska a világ, és én sem tartozom az emberiség nagyjai közé (ezt már akkor is tudtam), de élni mégis gyönyörű kaland, ha igyekszik az ember egy kicsivel jobbnak lenni annál, mint amilyen lehet.

Talán nem lesz rossz a hangjátékszerűség, amit készítek belőle a Magyar Rádiónak, de a könyv igazán szuper.

Olvassátok el!

Száraz Miklós György: Bitang nyarak
Scolar Kiadó, 2023.